

НАЦІЄТВОРЧІ ЗАСАДИ УКРАЇНОМОВНОЇ ОСВІТИ (ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ ЩОРІЧНОГО ВЕБІНАРУ «РІДНОМОВНА І БАГАТОМОВНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ» ДО МІЖНАРОДНОГО ДНЯ РІДНОЇ МОВИ 2024)

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6102>

ВОВК

Мирослава Петрівна

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач відділу
змісту і технологій
педагогічної освіти
Інституту педагогічної
освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У повідомленні представлено результати проведення щорічного вебінару «Рідномовна і багатомовна освіта у контексті сталого розвитку суспільства», присвяченого Міжнародному дню рідної мови (15 лютого 2024 р.). Ініціатори заходу — Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Кафедра ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття». Співорганізаторами вебінару виступили Секретаріат уповноваженого із захисту рідної мови, Інститут української мови НАН України, Інститут літератури імені Тараса Шевченка НАН України, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, ГО «Українська асоціація освіти дорослих». Метою вебінару є просвітницька місія партнерства наукових установ, закладів фахової передвищої і вищої освіти, заклади загальної освіти у дієвій реалізації політики україномовного навчання та національної підтримки багатомовної освіти; утвердження цінності мови як маркеру української ідентичності в умовах воєнних реалій.

Учасники вебінару (понад 180 осіб): громадські діячі, науковці, студенти, магістранти, аспіранти, докторанти, викладачі закладів фахової передвищої і вищої освіти, працівники бібліотек, музейних інституцій (Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Державна науково-педагогічна бібліотека імені В.Сухомлинського НАПН України, Державний ліцей «Міжнародна українська школа» та ін.). Акцентовано увагу на сучасних викликах у контексті утвердження української мови як націєтворчого чинника суспільного поступу.

Ключові слова: Рідномовна освіта; україноцентричність; українська мова; багатомовна освіта; сталий розвиток суспільства.

Нації вмирають не від інфаркту.

Спочатку їм відбирає мову.

Ліна Костенко

В умовах повномасштабного вторгнення рф Україна потребує системної стратегії утвердження української мови як єдиної державної, рішучих кроків щодо зміцнення її статусу як чинника національної ідентичності, громадянського чину учнівської молоді, фахівців усіх галузей, різних категорій дорослих. У боротьбі за державну незалежність українські політичні діячі, освітянська громада, науко-

ва спільнота мають у партнерській взаємодії виробити дієві механізми подолання наслідків кількастолітнього лінгвоциду, підвищення престижності української мови на державному, регіональному, локальному, особистісному рівнях.

За результатами соціологічного дослідження Національного інституту стратегічних досліджень *«Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку»* посилюється роль «мови як чинника національної консолідації, мірила розмежування на «свій-чужий»; саме інтегративно-означувальна функція української мови вийшла на передній план у 2022 р.; водночас російська мова, залишаючись для певної частини українців засобом комунікації, фактично перестала бути для них маркером національної належності; повномасштабне російське вторгнення активізувало процес українізації (українська мова поступово починає домінувати в тих регіонах (Південь та Схід України) і сферах (неформальне спілкування, професійна зайнятість, віртуальний простір), де тривалий час не посідала провідних позицій) (Національний інститут стратегічних досліджень, 2023).

Нині українське суспільства потребує реальних кроків щодо зміцнення статусу української мови як державної. Відповідно назріла потреба затвердження на державному рівні програми розвитку української мови з урахуванням сучасних викликів. З-поміж основних кроків має стати створення умов для подолання наслідків русифікації, всебічного розвитку і функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України та популяризація української мови у світі; подолання наслідків лінгвоциду української мови та заходи з відновлення функціонування державної мови на деокупованих територіях; популяризація української мови (інформаційні кампанії та інші заходи з промоції української мови в Україні та світі); підвищення освітнього потенціалу (удосконалення рівня володіння та викладання української мови педагогічними працівниками та викладачами курсів української мови (Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики, 2023). Означені проблеми стали предметом дискусій під час традиційного щорічного вебінару *«Рідномовна і багатомовна освіта у контексті сталого розвитку суспільства»*, присвяченого Міжнародному дню рідної мови (International Mother Language Day 2024), що відбувся в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Івана Зязюна НАПН України 15 лютого 2024 року. Тема дня — «Багатомовна освіта — це основа навчання між поколіннями» (*«Multilingual education is a pillar of intergenerational learning»*).

The poster features a blue header with the UNESCO logo and the text 'unESCO Chair'. To the right are logos of the Institute of Pedagogical Education and Education of Adults (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України) and the Ministry of Education and Science of Ukraine. The main title 'ВЕБІНАР' is in large white letters on a blue background. Below it, a pink box contains the text 'до Міжнародного дня рідної мови 15 лютого 2024 року (Київ, Україна)'. The subtitle '«РІДНОМОВНА І БАГАТОМОВНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА»' is in white on a blue background. The central image shows two hands, one with a henna design of a tree. At the bottom, a blue box contains the text 'Тема Міжнародного дня рідної мови 2024 року Багатомовна освіта – це основа навчання між поколіннями'.

Традиційно партнерами заходу виступили Кафедра ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття», Інститут української мови НАН України, Інститут літератури імені Тараса Шевченка, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, ГО «Українська асоціація дорослих». Уперше до вебінару долучився Секретаріат Уповноваженого із захисту української мови.

Захід підтримали партнери — заклади освіти, наукові установи (усього 180 учасників): Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Херсонський державний університет, Бердянський державний університет, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського, гімназія-інтернат № 13 м. Києва та ін.

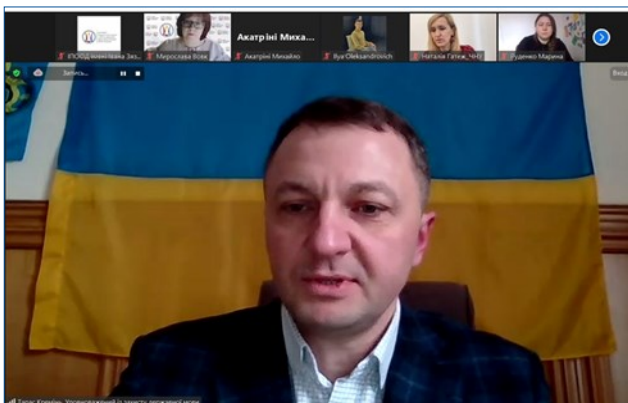
Метою вебінару є просвітницька місія партнерства наукових установ, закладів фахової пе-

редвищої і вищої освіти, заклади загальної освіти у дієвій реалізації політики україномовного навчання та раціональної підтримки багатомовної освіти; утвердження цінності мови як маркеру української ідентичності в умовах воєнних реалій.

Проблематика вебінару охоплювала такі питання:

- україномовна освіта як пріоритет національного поступу в умовах воєнного часу;
- проблеми розвитку багатомовної і рідномовної освіти в сучасному українському суспільстві — авторитетна думка;
- досвід багатомовного і рідномовного навчання у закладах освіти;
- утвердження традицій рідномовної освіти в умовах закладів середньої освіти.

У вступному слові Уповноважений із захисту державної мови **Тарас Кремень** закликав заклади освіти долучитися до розширення мережі мовних курсів і сприяти опануванню державною мовою та підвищенню рівня володіння нею усіма охочими: *«Заклади освіти мають право ініціювати розробку і затвердження мовних курсів, допомагати різним категоріям осіб підвищувати свій рівень володіння державною мовою»*. Тарас Кремень також нагадав, що створення та забезпечення діяльності мережі державних, комунальних курсів з вивчення державної мови громадянами України, іноземцями та особами без громадянства передбачено проєктом Державної мовної програми. *«Вірю, що на найближчому засіданні Кабінету Міністрів України Державну мовну програму буде затверджено, адже вона створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, які дають змогу кожній особі опанувати державну мову, в тому числі шляхом неформальної та інформальної освіти»* (Уповноважений із захисту державної мови, 2024).

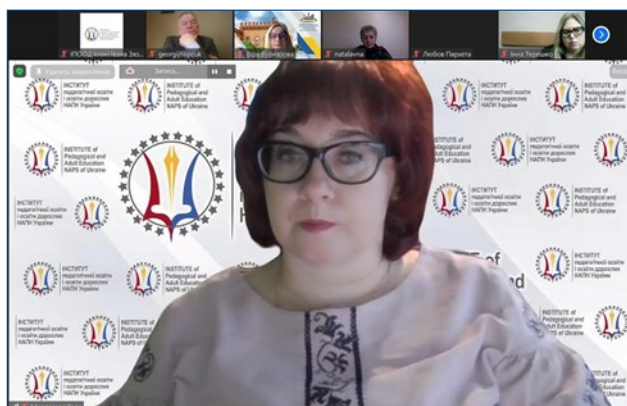

Емоційно піднесене мотиваційне слово директора Інституту педагогічної освіти і освіти дорос-

лих імені Івана Зязюна НАПН України, доктора педагогічних наук, професора **Лариси Лук'янової** було спрямоване на окреслення місії проведення щорічного вебінару за участі відомих громадських, державних діячів, філологів-практиків, що з 2017 р. є важливою подією у сучасному науково-освітньому просторі, адже визначає вектори утвердження рідномовної освіти в Україні, слугує платформою для обміну ідеями, цінними освітніми практиками україномовного і багатомовного навчання різних категорій громадян.

Модератор вебінару, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України **Мирослава Вовк**, окреслила сучасні виклики утвердження української мови в умовах війни.

Цьогоріч у межах заходу знані в Україні та поза її межами українські науковці, викладачі презентували цінний досвід розвитку україномовної освіти, багатомовного навчання в різних регіонах України.

Натхненником заходу традиційно виступив **Георгій Філіпчук**, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, почесний доктор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, заступник

голови Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, який означив вектори мовної політики в Україні у контексті воєнних викликів, реалізації націєзберігаючої стратегії розвитку української мови. *«Війна ведеться з екзистенційним противником — росією — понад 400 років... 400 років тому розпочався геноцид українців... Тому нічого значущого немає, ніж освіта, культура, наука, церква, мова у боротьбі проти ворога... Відповідно українське суспільство має згуртуватися навколо боротьби з ворогом... Європейська інтеграція має відбуватися насамперед через утвердження національної ідеї, цінностей української мови і культури».*

Доктор філологічних наук, професор, директор Інституту української мови НАН України **Павло Гриценко** у доповіді на тему «Тернистий шлях українського мовного сьогодення» означив, що *«перед українцями, які простують своїми думками і своїм чином до Перемоги, якої ми прагнемо і яка буде обов'язково, сьогодні постає завдання сформувати модель української мови у межах країни, як забезпечити україноцентризм у Криму, на Сході України. Ворог, який нам кинув історичний виклик «бути нам чи не бути?», — це ворог підступний, який працює системно, наступально і спирається на глибоку у часі традицію... Це досвід усієї російської імперії».* Науковець акцентував увагу на проблемі мовного калі-

цтва як *«системи винародовлення народів, найбільше — українців, які своєю етнічною повнотою залишаються загрозою росії...».*

Прикладом реалізації принципів україномовного навчання слугували виступи учнів гімназії-інтернату № 13 м. Києва — учасників літературної студії *«Джерела пружно б'ють»* (керівник студії — **Ольга Ходацька**, доктор філософії у галузі освітніх, педагогічних наук, учитель української мови і літератури гімназії-інтернату № 13 м. Києва, письменниця).

Галина Райбедюк, кандидат філологічних наук, професор кафедри української мови і літератури, директор Центру літературного краєзнавства Ізмайльського державного гуманітарного університету, означила місце та роль краєзнавства в контексті актуальних стратегій сучасної національної освіти (із досвіду вивчення літератури Придунав'я).

Василь Буку, журналіст, громадсько-культурний діяч, головний редактор видання *«Газета де Герца»*, голова Чернівецького обласного товариства румунської культури імені М. Емінеску, окреслив значення рідної мови для румунського етносу на Буковині. Освітні потреби угорськомовної меншини в Україні у контексті реалій сьогодення та перспектив рідномовної освіти означила **Маріанна Марусинець**, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного центру імені Тіводора Легоцькі, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

Ірина Довганенко, вчителька історії гімназії-інтернату № 13 м. Києва, представила досвід вивчення фактологічного матеріалу щодо лінгвоциду української мови як засіб формування громадянської компетентності учнівської молоді.

Поетичним акордом заходу був виступ народного артиста України, професора кафедри музики Чернівецького національного університету імені

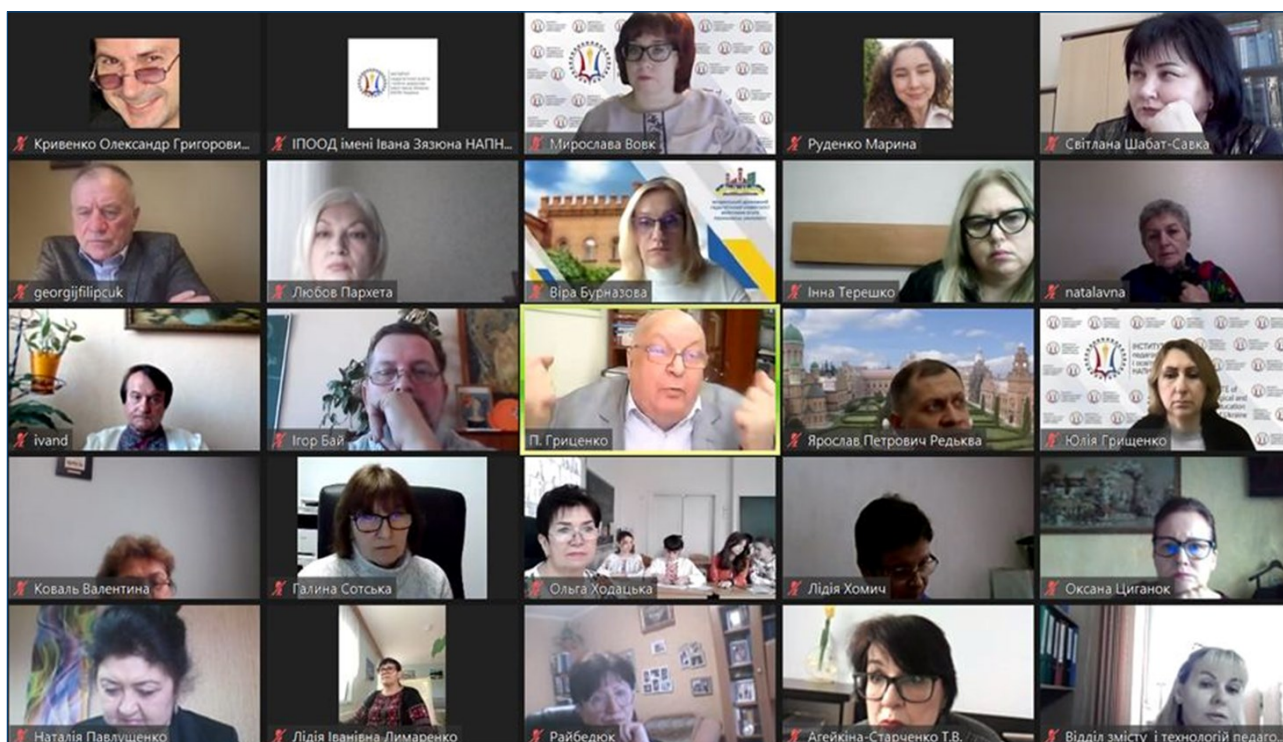
Юрія Федьковича *Івана Дерди*, який уперше виконав пісню на слова Дмитра Павличка «О слово рідне».

Важливими в умовах війни є ініціативи студентів, викладачів закладів освіти щодо популяризації рідного слова, зміцнення мотивації до опанування норм української мови, а найважливіше — формування ціннісного ставлення до української мови як чинника національної безпеки. Саме взірцем відповідних ініціатив можна вважати проєкт кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (керівник проєкту — доктор педагогічних наук, професор *Олена Семенов*), що реалізується спільно з Управлінням Державної служби якості освіти в Сумській області (*Алла Рябуха*), Центром професійного розвитку педагогічних працівників Сумської міської ради (*Вікторія Закорко*, *Галина Кузнецова* (Медіавчительський кампус, 2022), відділенням журналістики Машинобудівного фахового коледжу Сумського державного університету (*Наталія Пономаренко*).

До Міжнародного дня рідної мови науковці відділу змісту і технологій педагогічної освіти долучилися до важливих заходів. За активної участі вчених відділу (доктора педагогічних наук *Наталії Філіпчук*, кандидатів педагогічних наук *Юлії Грищенко*, *Світлани Соломахи*, наукового

працівника *Марини Головченко*) підтримано ініціативу військовослужбовців 25 бригади, які напередодні зібрали і доставили книжки до мальовничих сіл ізюмського району, а також завітали до бібліотеки міста Ізюма, котра була варварські розграбована під час російської окупації. Дякуємо *Максиму Потанчуку*! Також відгукнулися на ініціативу Асоціації професіоналів довкілля (Professional Association of Environmentalists of the World #PAEW), зокрема австрійської лідерки спільноти *Ірини Вербицької*, а також *Оксани Тупусяк* і *Людмили Триганок* щодо збору книг для українських дітей і їхніх батьків у Відні.

Також з метою відзначення Міжнародного дня рідної мови ЮНЕСКО (21 лютого) та Міжнародного дня дарування книг (14 лютого) співробітниками відділу змісту і технологій педагогічної освіти було надіслано друковані примірники колективної монографії бібліотекам: Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені Василя Сухомлинського (дякуємо директору бібліотеки — доктору педагогічних наук, професору *Ларисі Березівській*, кандидату педагогічних наук *Юлії Грищенко*), бібліотекам Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (вдячні кандидату педагогічних наук *Ярині Танявській*), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (висловлюємо вдячність доктору педагогічних наук,

Учасники вебінару «Рідномовна і багатомовна освіта у контексті сталого розвитку» до Міжнародного дня рідної мови 2024, 15 лютого 2024 р.

професору *Оксані Цюняк*), Регіональному науково-творчому центру художньої освіти і майстерності Уманського державного університету імені Павла Тичини (дякуємо декану факультету мистецтв *Інні Терешко*, директору центру *Світлані Заєць*), бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили (м. Миколаїв) (дякуємо доктору педагогічних наук, професору *Наталії Терентьєвій*).

Програма вебінару доступна для завантаження в електронній бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за [покликанням](#) (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2024).

Резолюцією заходу стало визначення сучасних викликів у контексті утвердження статусу української мови як державної:

- ініціювання курсів з української мови для різних категорій населення;
- реалізація дієвих процедур щодо розвитку української мови на регіональному рівні (проведення майстер-класів, тренінгів, онлайн практикумів від філологів);
- оновлення українознавчого контенту освітніх програм підготовки майбутніх фахівців у закладах освіти різного профілю (оновлення змісту історико-культурних, україномовних дисциплін з урахуванням історії лінгвоциду української мови, укладання практикумів для вивчення нового правопису української мови), підтримка ініціативи навчання української мови військових, курсантів закладів військового спрямування в умовах неформальної та інформальної освіти;
- сприяння у підвищенні рівня читацької компетентності учнів, дорослих; створення ресурсів для україномовної освіти учнівської молоді закордоном.

Щиро дякуємо кожному за участь у заході, за подвижницьку роботу в освітній і науковій сфері, за утвердження і розвиток найкращих традицій україномовної освіти.

*Дякуємо Збройним Силам України
за можливість жити, працювати!
Слава Україні!
Героям слава!*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Вовк, М.П. (2023). Актуалітети рідномовної освіти в умовах воєнного часу (про результати проведення щорічного вебінару «рідномовна і багатомовна освіта у контексті сталого розвитку» до міжнародного дня рідної мови 2023). *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5(1), 1-7. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5102>
- Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. (2024, 19 лютого). *Рідномовна і багатомовна освіта у контексті сталого розвитку суспільства – 2024*. Facebook. <https://www.facebook.com/share/p/JE1FY59i2CbATCkk/>
- Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. (2024). *Рідномовна і багатомовна освіта у контексті сталого розвитку суспільства – 2024. Програма*. <http://ipood.com.ua/e-library/programi-i-zbirniki-materialiv/rdnomovna--bagatomovna-osvta-u-kontekst-stalogo-rozvitku-susplstva---2024/>
- Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики (2023). *Державна цільова програма розвитку та поширення української мови*. Презентація. <https://kompkd.rada.gov.ua/uploads/documents/34724.pdf>
- Медіавчительський кампус. (2022, 7 жовтня). *Проект «Мовний форпост Сумщини» Фрагмент відеозапису* [Відео]. YouTube. <https://youtu.be/watch?v=7Qmuemf1v0k>
- Національний інститут стратегічних досліджень. (2023, 20 березня). Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku>
- Уповноважений із захисту державної мови (2024, 15 лютого). *Уповноважений закликав заклади освіти долучитися до розширення мережі мовних курсів*. <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/upovnovazheniyi-zaklykav-zaklady-osvity-doluchytysia-do-rozshyrennia-merezhi-movnykh-kursiv>

NATION-FORMING OUTLINES OF UKRAINIAN-SPEAKING EDUCATION (ON THE RESULTS OF THE ANNUAL WEBINAR "NATIVE AND MULTILINGUAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY" FOR THE INTERNATIONAL MOTHER LANGUAGE DAY, 2024)

Myroslava Vovk

*DSc in Pedagogy, Professor, Head of the Department of Content and Technologies of Teacher Education,
Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational
Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Abstract. *The report presents the results of the annual webinar "Native and Multilingual Education in the Context of Sustainable Development of Society" dedicated to the International Mother Language Day (February 15, 2024). The event was initiated by Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine and the UNESCO Chair "Continuous Professional Education for the 21st Century". The webinar was co-organized by the Secretariat of the Commissioner for the Protection of Native Languages, the Ukrainian Language Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, the Taras Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, the All-Ukrainian Society "Prosvita" named after Taras Shevchenko, the NGO "Ukrainian Association of Adult Education". The purpose of the webinar is the educational mission of the partnership of scientific institutions, institutions of professional pre-higher and higher education, general education institutions in the effective implementation of the policy of Ukrainian-language education and rational support for multilingual education; affirming the value of language as a marker of Ukrainian identity in the conditions of wartime realities.*

Webinar participants (over 180 people): public figures, scholars, students, undergraduates, postgraduates, doctoral students, teachers of professional higher education institutions, librarians, museums (Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Izmail State Humanitarian University, V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, State Lyceum "International Ukrainian School", etc.). Attention is focused on current challenges in the context of establishing the Ukrainian language as a nation-forming factor of social progress.

Keywords: *Mother tongue education; Ukraine-centrism; Ukrainian language; multilingual education; sustainable development of society.*

Дата публікації: 27 лютого 2024 р.